

KARACAOĞLAN VE GAZİANTEP

Behiye Köksel

Bu bildirin amacı Karacaoğlan'ın Gaziantep ile ilgisini ortaya koymak, Karacaoğlan'ın şiirlerinde Gaziantep'le ilgili unsurları tesbit etmektir. Karacaoğlan Gaziantep'e gelmiş ve kalmış mıdır? Şairimiz Gaziantep'te doğmuş ya da yaşamış olabilir mi? Gaziantep yöresine ait mahalli özellikler, Karacaoğlan'ın şiirlerinde bulunmakta mıdır? Gaziantep'te Karacaoğlan için ne gibi menkıbeler anlatılmakta, neler söylenmekte, Karacaoğlan'ın Gaziantepliliği hakkında neler düşünülmektedir? Bu bildiri, bu gibi soruların cevaplarını vermeye çalışmaktadır. Karacaoğlan'ın Gaziantep'li olduğunu ispat amacı taşımıyorum. Ancak bu bildiride Karacaoğlan'ın hayatı hakkında bilinmeyen birçok husus vardır. Yaşadığı yüzyılı tesbit konusunda bile çelişkili görüşler bulunmakta, 17. ya da 16. yüzyıl şairi mi olduğu hakkında bile değişik görüşler ileri sürüldüğü görülmektedir. Yaşadığı yüzyıl gibi doğum yeri de tartışmalıdır. Bu çalışmayla Karacaoğlan'ın Gaziantep'le ilgisi gündeme getirilerek, şairin hayatıyla ilgili bazı karanlık noktalara ışık tutulacaktır, kanaatindeyim.

Bu araştırmayı kendi içinde iki başlık altında topladım. Birinci bölüm "Karacaoğlan Nerelidir?" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Karacaoğlan'ın nereli olduğuna dair ileri sürülen fikirler ile Gaziantep'te, bilhassa Barak Türkmenleri arasında Karacaoğlan'ın Gaziantep'li olduğuna dair yaygın olan görüşleri ele aldım. İkinci bölüm "Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Gaziantep" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde de Karacaoğlan'ın şiirlerindeki Gaziantep'le ilgili yer adları, ağız özellikleri ve yöreye mahsus bazı unsurlar üzerinde durdum.

KARACAOĞLAN NERELİDİR

Aşık Edebiyatında geleneğin sözlü olması, belgelerin azlığı gibi problemler Karacaoğlan'ın çok sevilen, benimsenen bir şair olmasıyla birleşince şairin nereli olduğunun tesbiti oldukça güçleşmektedir. Herkes ve her yer şairimizi kendine maletmek iste-

mistir. Bu sebeble şairimiz bir efsane-şahsiyet olmuştur diyebiliriz. Bu çok sevilen ve bir çok köyün, kasabanın kendine maletmeye çalıştığı şairimizin nerede doğduğu, nereli olduğuna dair bazı görüşleri buraya alıyorum. Cenup vilayetlerinde yaşan muhtelif mahalli rivayetler bu hususta birbirinden çok farklıdır. Bahçe kazasının Farsak köyünde hâlâ yaşayan Sailoğlu ailesine mensup olduğunu iddia edenler olduğu gibi, Kozan'a bağlı Feke kazasının Gökçe köyünden olduğunu söyleyenler vardır (1). "Karacaoğlan'ın Kırşehirli (Mamalı Köyü), Erzurum'lu, Binboğa'lı olduğuna dair kayıtlara da rastlamaktayız. Radlof'un ileri sürdüğü bir görüş de Karacaoğlan'ın Belgradlı olduğudur." Barak Türkmenleri de onu kendi arasından yetişmiş sayarlar, Kilis'in Musabeyli nahiyesinde bulunan Çavuşlu Türkmenleri de onu kendilerinden addederler. Hatta o nahiyenin Zobular köyünde doğduğunu söylerler." (2) Şairimizin hayatı ile ilgili birçok bilgiler şiirlerinden çıkarılmaktadır. Şiirlerinde ise Gaziantep, Adana, Maraş ve Mersin illeri havalisinde bulunan birçok yer zikredilmektedir. Karacaoğlan'ın nerede öldüğü konusunda da çelişkili görüşlerle karşılaşmaktayız. İçel'in Mut ilçesinin Çukur köyünde bir tepe üzerinde gömülü olduğu, Maraş civarındaki Cezel yaylasında تنها bir pınar başında defnedilmiş olduğu, Erzurum'un Oltu ilçesinin Penek köyünde öldüğü ve mezarının Zembem Dağındaki Yasamal yaylasında bulunduğu, Tarsus'ta Eshab-ı Hehf mağarasında öldüğü söylenenler arasındadır. (3) Gaziantep'in Keklikçe ya da Çarpın köylerinde öldüğüne dair söylentiler de vardır.

Gaziantep'li araştırmacı Cemil Cahit Güzelbey'e göre Karacaoğlan Baraklıdır. Güzelbey, bu yargıya Karacaoğlan'ın şiirlerindeki dil ve anlatım, yer ve yemek adları sebebiyle vardığını söyler. Ayrıca Gaziantep çevresinde Karacaoğlan'la ilgili bazı menkıbeler de tespit etmiştir. Bunlardan bir tanesi şöyledir: "Karacaoğlan, Gaziantep'in köylerinde Sof köyü çevresinden bir kız kaçıtır. Kızın babası ve

2- Fuad Köprülü, Türk-Saz Şairleri, Milli Kültür Yayınları, Ankara 1962 s.219

3- a.g.e. sayfa: 320

4- Mustafa Necati Karaer, Karacaoğlan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s.28-29.

kardeşleri olayı öğrenince sevgililerin arkalarına düşerler. Canlarını Sofun kayalık ormanlarına atan kaçaklar, o zaman pınarı bulamayınca kayanın yanına gelirler. Uzaktan izleyicilerin sesleri duymaya başlar. Kız ve oğlan ellerini kaldırarak kendilerini koruması için Tanrı'ya yalvarırlar, dilekleri kabul edilir. Kaya göğsünü yarar. Adam geçecek kadar bir yarık oluşur. Sevgililer kendilerini yarığın içine atarlar. Kaya hemen kapanıp eskisi gibi olur. İzleyenler oraya gelse de bir şey sezmeden elleri boş dönerler. Bunlar uzaklaşınca kaya yeniden yarılr. Karacaoğlan ve kız dışarı çıkarlar. Gece bastırıldığından burada yatmaya karar verirler. Çevreden topladıkları yaprak ve otlarla kendilerine bir zifaf yatağı yaparlar. Ertesi sabah kaya yine yarılr. Bu kez açılan yarıktan sular akmaya başlar. İki sevgili burada yıkanır. Bundan ötürü kayanın adına "Gerdek Pınarı" denir." (4) Gaziantep'te Karacaoğlan'la ilgili başka menkıbeler de anlatılmaktadır.

Karacaoğlan nerelidir? Bu sorunun cevabını verirken oldukça dikkatli olmak gerekmektedir. Hatta cevapsız bırakmak -şimdilik- belki daha da doğru olur. (5)

KARACAOĞLAN"ın ŞİİRLERİNDEKİ GAZİANTEP

A-Gaziantep Çevresine Mahsus Yer İsimleri:

Karacaoğlan'ın şiirlerinde Anadolu'nun birçok yerinin ismi geçmektedir. Şairin bazen Mısır, Trablus, Hama, Humus gibi Anadolu dışındaki yerlerden de bahsettiği görülür. Anadolu'nun Sivas, Er-

- 5- Cemil Cahit Güzelbey, "Karacaoğlan", Sabah Gazetesi, Gaziantep, yıl 21, sayı: 6553, s.2
- 6- "İşte bu rivayetlerin karasızlığı ve müsbet bir vesikanın elde bulunması sebebiyle, şairimizin doğduğu yeri tesbitten vazgeçmek icap ediyor. Fakat buna mukabil bir taraftan yerli an'aneler, diğer taraftan ona isnat edilen manzumelerde sık sık geçen ve şairimizin içinde yaşadığı tabii ve içtimai muhiti gösteren kayıtlar, tasvirler, mecazlar, onun herhalde Anadolu'nun göçebe aşiret an'anelerine yabancı olmayan ve Arap golleriyle de münasebeti bulunan cenup vilayetlerinden yetişmiş olduğunu açıktan açığa meydana koymaktadır. Eserlerinde sık sık tesadüf edilen giyim tabirleri -yani mahalli kıyafetler- bugün de Kilis ve Ayıntap havalisinde ve Cenup Türkmen aşiretleri arasında kullanılmaktadır." Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, Milli Kültür Yayınları, Ankara 1962, s.320-321.

zurum, Kayseri, Kırşehir gibi değişik yerlerinden bahsetmekle birlikte büyük çoğunluğun Güney illerimize ait yerler olduğu görülür. Bunlar arasında da Gaziantep'e mahsus olanlar çok fazladır. Müjgân Cumbur'un tespit etmiş olduğu Karacaoğlan'ın şiirlerindeki yer isimlerinden Gaziantep'e mahsus olanların üzerinde burada durmak istiyorum.

Antep: Ayıntap (Antep'in eski söylenişi) ve Antep olarak geçmektedir. Altı yerde tesadüf olunmaktadır:

"Bir beni bendetmiş Şam'ı Haleb'i
Bir beni bendetmiş Mısır Anteb'i" s.88 (6)
* * *

"Gönül arzuluyor Antep ilini" s.112
* * *

"Bu gün konak yeri Nafak pınarı
Oradan Antep'in ili görünür" s.113
* * *

"Şu Antep ilinde Serv-i zamana" s.229
* * *

"Yörü bre yörü Antep illeri" s.248

"İçel'den, Antepten, Gürün'den beri
Acep gezsem mavi donlum varm'ola" s.352.

Araban: Gaziantep'in ilçelerindedir. Şehrin kuzeydoğusuna düşer.

"Irak derler Araban'ın ilini" s.157
"Araban ilinden bir çiçek sokun" s.229

Arkık: Gaziantep'in Oğuzeli yönünde bir köy ve akarsudur.

"Arkık'ta uğradım bir güzel kıza" s.113

(6) Bu bildirideki şiirler şu eserden alınmıştır: Müjgân Cumbur, "Karacaoğlan", Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1973, Birinci Baskı.

Bakıda: Gaziantep'in köylerindedir.

"Bakıda'nın çoktur kaşı karası" s.113.

Balıksuyu: Gaziantep'te bir pınardır, şimdi akmaz.

"Coşar Balıksuyu selli görünür" s.112.

Beşdeli: Antep suyu ile Sacur suyunun birleştiği yerdedir.

"Beşdeli'den akar Haleb'in suyu" s.113.

Beyler Çınarı: Kilis civarında bir yer adı.

"Sana derim sana Beyler Çınarı" s. 153.

Eğrikol: Gaziantep'in güneyinde bir yer adı.

"Eğrikol'da yem yedirem atıma, Gece

Eğrikol'da yatalım atım" s.146

Ergene Köyü: Gaziantep'in Oğuzeli tarafında bir köydür.

"Karacaoğlan der ki: Ergene köyü" s.113

Elbeyli (İlbeyli): Barak ile Kilis arasında bir yer.

"Adana, İlbeyli, Göksün, Tekir'i" s.351

Gedik: Gaziantep ile Nizip arasında bir yer.

"Şol Kemnun Gediği belli görünür" s.113

Hacımallı (Hacıman) : Gaziantep'in Yavuzeli tarafında bir köy.

"Hacıman ilinden bir gelin geldi Kendi Hacıman'da köleli gelin" s.167

Karadağ:Gaziantep'le Urfa arasında, Araban yakınında bir dağdır.

Taşları siyah olduğu için Karadağ denilmektedir. "Ey Karadağ melil melil kalasın" s.232

Kefendiz(Keferdiz): Şimdiki adı Sakçagözü. Adana yolu üzerinde, Akyokuş civarında bir köy.

"Ağyar ırak derler, Kefendiz yakın

Gece Kefendiz'de yatalım atım" s.146

"Kefendiz'de Börklü Dede" s.292

KemnırKilis yolunda bir köy ve vadinin adı.

"Şol Kemnun Gediği belli görünür" s.113

"Seyran'dan gelirken Kemnun Dağında" s.126

Kılcan: Gaziantep civarında bir köy.

"Kılcan derler şu köylerin sırası" s.113

Kırım: Gaziantep ile Kahramanmaraş arasında bir köy. "At

ile Kırım'ı aştıktan geri" s. 146

Melek köyü: Gaziantep'te bir köy.

"Melek köy garkolmuş güle nergise" s.113

Menevşe Yaylası: Gaziantep civarında.

"Menevşe Yaylanın Perçem Belini" s.157

Nafak: Gaziantep'in Oğuzeli yolu üzerinde bir köy.

"Bu gün konak yeri Nafak Pınarı" s.113

Rasaf: Gaziantep'in bir köyü.

"Rasaf söker benim göğsüm yarası" s.113

Sacur Suyu: Gaziantep'in Burç kasabası tarafında bir su, hâlâ akar.

"Yeşil ile dolu Sacur gölleri" s.229

Sargın (Sazgın): Gaziantep'in Oğuzeli tarafında, şimdiki havaalanı civarında bir köy.

"Sargın'ın güzeli salınır bari" s.113

Suboğazı köyü: Gaziantep'in Yavuzeli yolu üzerinde bir köy. Yolu boğaz üzerinden gittiği için bu adı almıştır.

"Suboğaz ilinden ettik bir sökün" s.229

Tilbaşar: Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinin güneydoğu yönünde bir köy ve ovanın adı.

"Tilbaşar ilinde şol Ekiz suyu" s.113

Görülüyor ki Karacaoğlan'ın şiirlerinde Gaziantep ve çevresine mahsus yer adları bir hayli fazladır. Şairimiz Gaziantep'in köylerini, yaylalarını, akarsularını, dağlarını gayet iyi tanımaktadır. Buralarda oldukça uzun bir süre kaldığı anlaşılmaktadır. Hatta şairimiz Gaziantep'ten uzak kaldığı zaman burayı özlemektedir: "Gönül arzuluyor Antep ilini".

Gaziantep'in, bilhassa Barak Ovası'ndaki köylerin güzelliğini, köy kızlarını, onlarla maceralarını, sularının serinliğini, yaylalarının yeşilliğini büyük bir sevgi ile anlatmıştır. Gaziantep'i İstanbul, Mısır gibi hayali olarak anlatmamıştır. Son derece somut anlatmıştır. Denilebilir ki şairimiz Gaziantep'i köy köy, dağ dağ bilmektedir, sevmektedir.

B-Gaziantep Yöresi Dil ve Söyleyiş Özellikleri:

Karacaoğlan'ın şiirlerinde Gaziantep yöresine ait dil ve söyleyiş özellikleri de bulunmaktadır. Karacaoğlan'ın şiirlerini ağız özelliklerine dikkat ederek veren bir baskısına rastlamadığım için ancak birkaç belirgin örnekle bu hususu vurgulamak istiyorum:

"Zalim anan suya salmış yalnız" s.21:

Yalnız yöre ağzında yalnız, zalim, zalim kelimelerinin söylenişidir.

"Yiğidin eyisi sözünden olur / Ağacın eyisi özünden olur" s.4 Eyi:
İyi kelimesinin söylenişi.

"Niçin beni atasına yandırdın" s.22

Ataş: Ateş kelimesinin yöredeki söylenişi.

"Viran ettin bahçam ile bağım / Domurcuk güllerim al deyi deyi"
s.33

Bahça: Bahçe, domurcuk: tomurcuk

"Annacımdan gelen güzel" s.264

Annaç: Yöre ağzında karşı taraf anlamında kullanılan bir kelime-
dir.

"Yuka olur ulu suyun geçeği" s.40

Yuka: Yöre ağzında ince, hafif anlamlarında kullanılan bir kelime-
dir.

İkimiz de bir göynekte dururuz" s.97

Göynek: Gömlek için kullanılır.

"Kumaş yüküm dost köyüne çezildi" s.24

Çezildi: Çözüldü.

Bu örnekleri çok daha fazla arttırmak mümkündür. Esasen Karacaoğlan'ın şiirlerindeki dil ve anlatım özellikleri başlı başına bir çalışma konusu olduğundan ben birkaç örnek vermekle yetineceğim. Bir kişinin bir yöre ağzını kullanması için ya o yörenin insanı olması gerekir ya da hayatının çok önemli bir bölümünü o havalide geçirmiş olması gerekir. Karacaoğlan Gaziantep ağzını bilmekte ve şiirlerinde kullanmaktadır.

C. Giyim-Kuşam ve Diğer Hususlar:

Karacaoğlan'ın şiirlerinde Halep, Şam, Yemen, Hama, Humus gibi Arap memleketlerinin ismi çok geçmektedir. Bu da şairimizin bu memleketler ile bağlantının kolay, ilişkinin çok olduğu bir ilimize mensup olduğunu düşündürmektedir. Gaziantep, o vakitler Halep'e bağlı idj, arada bugünkü sınır yoktu, Halep, Osmanlı'nın bir eyaleti idi ve en fazla ilişkili olduğu şehir Gaziantep idi. Halen Gaziantep-
lerin Halep'te, Haleplilerin Gaziantep'te yakınları bulunmaktadır. Ka-

racaoğlan'ın Arap memleketlerine gldiş-geliş kolaylığı Gaziantep dolayısı ile olmuştur.

Karacaoğlan'ın bir koşmasında "Hüsnü güzel ama aslı Ermeni" (s. 12) mısraı geçmektedir. O yıllarda Gaziantep'te çok sayıda Ermeni vardı. Ermeniler ile Türkler bazen komşu evlerde oturmakta idiler.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde Gaziantep'e mahsus giyim-kuşam özelliklerine de çok rastlanmaktadır: O yörede çok yaygın olan ve yöreye mahsus olan kutnu zubun giymiş kızlardan bahseder:

"Kutnu zubun geyme dedim, geydin mi" s.16

"Kutnu zubun usul boya

Gey de salla benim için" s.262

Karacaoğlan'ın al önlüklü, kadife fesli, keten gömleklili kızları hâlâ Barak Ovas'ında dolaşmaktadırlar:

"Başına vurunmuř kadife fesi" s.62 "Önü

al önlüklü yüzü peçeli" s.33 "Keten gömlek

geymiř kolu salmah" s.369 "Ayađına

geymiř telli yemeni" s.83 "Ak topuk

üstünde sandal tumanı Bođup gider bir

gözleri sürmeli" s.82

Yemeni, Gaziantep'te yapılan ve yörede giyilen bir çeşit ayak-kabıdır. Tuman ise kadınların kıyafetinin bir bölümü olup, bilek kısmı büzmeli şalvardır.

Bu kızlar bazen de altın nalın giyerler, gümüş kemer takarlar:

"Yalın ayak yere basma/Geyin altın nalın dilber/" s.256

"Gümüş kemer ince bel ile oynar" s.161

Antep ve havalisinde kızların, gelinlerin gözlerine sürme çekerek, ellerine kına yakarak, saçlarını belik belik öreerek süslenmeleri adettir:

"İki eli boğum boğum kınalı/Karadır gözleri sürmeli değil" s.39

"Yıkılası şu dağların ardına/Aşıp gider bir gözleri sürmeli" s.226 "Ak eline al kınalar yakarsın/Mor beliği kuluncuna dökersin" s.230

Gaziantep yöresinde bilhassa eski devirlerde başlık adeti vardı. Başlık, yörede kalın olarak tabir edilir, kız evlendirilirken, kız babasının erkek tarafından aldığı bir miktar paradır. Karacaoğlan'da bu adete de rastlanmaktadır:

"Vermişler beş bini bin daha değer
Kesilmiş bahası alamıyorum" s.26

Gaziantep havalisinde Karacaoğlan'la ilgili olarak anlatılan menkıbelerin (7) yanısıra halkın ağzında Karacaoğlan'a mahsus olduğu söylenen bazı şiirler vardır. Bunlardan birisi Ali Rıza Yalman tarafından Gaziantep-Kültür Dergisinde "Gaziantep'le Alâkadar Olan Yedi Şair" başlıklı bir yazıda yayınlanmıştır. Karacaoğlan'la ilgili kitaplarda rastlamadığım bu şiiri buraya alıyorum:

"Öğüt verdim yare öğüdüm tutmaz
Boyunun hayali gözümden gitmez
Ben yiğidi demir zencir zaptetmez
Yarin zülfünden özge bağm'olur

(7) Cemil Cahit Güzelbey'de üç menkıbe kayıtlıdır. Bkz. Cemil Cahit Güzelbey, "Karacaoğlan" Gaziantep Sabah Gazetesi, Yıl 21, Sayı: 6552, 6553, 6554, s.2.

Tutamadım ataların öğüdün
Meyvası olmaz servi ile söğüdün
Elleri göğsünde gerek yiğidin
Mağrur insan acep yiğitm'olur

Aşalım da karlı dağlar aşalım
Karlı dağlar koç yiğide yolm'olur
Dikiş tutmaz yaralarım sökülür
Aşk yarası çeken yiğit sağm'olur

Karacaoğlan der ki kalktım konmadan
Hiç korkmadım zina ile haramdan Bir
yiğit de ayrı düşse Sunadan Böyle
derde düşen insan sağm'olur

8.7.1929 yılında Kılavuz köyünde Velo Aşa'dan dinlenmiştir" (8) Sonuç olarak Karacaoğlan'ın Gaziantep ili ile yakın ilgisi ortaya çıkmaktadır. Karacaoğlan'ın şiirlerinde bol miktarda bulunan Gaziantep havalisine mahsus yer isimleri, şairimizin bu çevreyi yakından tanıyan tavrı, şehrin âdet ve geleneklerine ve vakıf olması ve nihayet ağız özelliklerini dahi kullanıyor olması Gaziantepli olabileceğini de düşündürmektedir. Ancak başta da söylediğim gibi amacım Karacaoğlan'ın Gaziantepli olduğu iddia etmek değildir. Gaziantep'in Karacaoğlan'a, Karacaoğlan'ın Gaziantep'e duyduğu büyük sevgiyi, yakınlığı şiirlerinden ve hakkında söylenenlerden çıkarmak suretiyle şairimizin hayatıyla ilgili gözden kaçan bazı hususları tespit etmektir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR:

1- CUNBUR, Müjgân, Karacaoğlan, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1973

(8) Ali Rıza Yalman, "Gaziantep'le Alâkadar Olan Yedi Şair", Gaziantep-Kültür Dergisi, Aralık 1966, Cilt:9, Sayı:275, s.108.

- 7- GÜZELBEY, Cemil Cahit, KARACAOĞLAN, Gaziantep Sabah Gazetesi, Yıl 21, Sayı: 6546-6556
- 8- KARAER, Mustafa Necati, Karacaoğlan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988
- 9- KÖPRÜLÜ, Fuad, Türk Saz Şairleri, Millî Kültür Yayınları, Ankara 1962
- 10- ÖZTELLİ, Cahit, Karacaoğlan, Bütün Şiirleri, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970
- 11- YALMAN, Ali Rıza, "Gaziantep'le Alâkadar Olan Yedi Şair"- Gaziantep-Kültür Dergisi, Aralık 1966. Cilt:9, Sayı:275, s.108